

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25 Rīga LV 1010, tālr. 67686768; fax 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr.2012-196-22** **Rīgā**

2013.gada 28. decembrī

Nr.6-6/160

V.E.

[..]

M.B.,

S.B.

[..]

Sarkandaugavas attīstības biedrībai

Tilta ielā 2/4-11, Rīgā, LV-1005

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai

Peldu ielā 25, Rīgā, LV-1494

Tieslietu ministrijai

Brīvības bulvārī 36, Rīgā, LV – 1536

Satiksmes ministrijai

Gogoļa ielā 3, Rīgā, LV-1743

Valsts vides dienestam

Rūpniecības ielā 23, Rīgā, LV-1045

Valsts vides dienesta Lielrīgas reģionālajai vides pārvaldei

Rūpniecības ielā 23, Rīgā, LV-1045

Rīgas domei

Rātslaukums 1, Rīga LV–1539

Rīgas domes Mājokļu un Vides departamentam

Brīvības iela 49/53, LV – 1010

Valsts akciju sabiedrībai „Latvijas Dzelzceļš”

Gogoļa ielā 3, Rīgā, LV – 1547

Par Sarkandaugavas iedzīvotāju tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē

Tiesībsargs ir izskatījis pārbaudes lietu Nr.2012-196-22 par Sarkandaugavas iedzīvotāju tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē, kas saistītas ar paaugstinātu gaisa piesārņojumu – paaugstinātu benzola (C₆H₆) koncentrāciju gaisā – Sarkandaugavā Rīgas brīvostas apkārtnē.

Pārbaudes lieta ierosināta uz V.E. (turpmāk – Iesniedzējs), kurš rīkojās arī kā savas mātes Z.A. pārstāvis, 29.06.2012. iesnieguma pamata. Pārbaudes lietai pievienots M.B. un S.B. (turpmāk kopā ar Iesniedzēju – Iesniedzēji) iesniegums, kas saņemts Tiesībsarga birojā 23.04.2013. un reģistrēts ar Nr. 996.

Pārbaudes lietas ietvaros ir saņemti Iesniedzēja 02.07.2012., 03.07.2012., 17.07.2012., 18.07.2013., 20.07.2012., 04.09.2012., 08.07.2013., 18.07.2013., 22.07.2013., 11.09.2013., 28.10.2013., 01.11.2013., 27.11.2013., iesniegumi, pēdējais no tiem – 04.12.2013. Pārbaudes lietā zināšanai pieņemts Ē.D. 14.08.2013. iesniegums par nevienlīdzības principiem un atsevišķas sabiedrības daļas tiesību neievērošanu Rīgas pilsētas plānošanā.

Iesniegumos norādīts par pastāvīgu ļoti zemas kvalitātes gaisa ietekmi, kas, iespējams, būtiski pārsniedz pieļaujamās gaisa kvalitātes normatīvus un raksturlielumus, kas noteikti Ministru kabineta 03.11.2009. noteikumos Nr. 1290 „Noteikumi par gaisa kvalitāti” (turpmāk - MK noteikumi Nr.1290). Sākotnēji Iesniedzējs norāda par ļoti zemas kvalitātes gaisa ietekmi naktī no 25.05.2012. uz 26.05.2012. un sekojoši 17.06.2012., un 01.07.2012., 01.09.2012. nekustamajā īpašumā [...], Rīgā, kas atrodas Rīgas brīvostas teritorijas tuvumā. Iesniedzējs akcentē, ka naktī uz 26.05.2012. gaisa kvalitātes mērījumu ierīce uzrādījusi 310 mikrogramu benzola koncentrāciju uz kubikmetru ($\mu\text{g}/\text{m}^3$), pieļaujamo 5 mikrogramu uz kubikmetru vietā. Iesniedzēji norāda uz iespējami indīgā gaisa un smaku ietekmes konsekventu regularitāti minētajā teritorijā un līdz ar to krasu veselības stāvokļa pasliktinājumu minēto apstākļu ietekmē.

Papildus iesniegts viedoklis par naftas produktu pārkraušanas un uzglabāšanas termināla rekonstrukciju un tumšo naftas produktu noliešanas no dzelzceļa vagoncisternām estakādes būvniecību Ezera ielā 22, Rīgā ar vairākkārtējiem papildinājumiem, par Rīgas brīvostas teritorijā strādājošo uzņēmumu nodokļu maksājumu atvieglojumiem, par Rīgas domes ieceri rekonstruēt Viestura-Tvaika pārvadu un paplašināt Tvaika ielu.

Iesniedzēji norāda uz Latvijas Republikas Satversmes 115.pantā nostiprinātajām tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē un tiesībām saņemt ziņas par vides stāvokli.

Kā izriet no tiesībsarga rīcībā esošās informācijas, Iesniedzēju iesniegumos norādītie apstākļi ir raksturīgi visas Rīgas brīvostas teritorijas apkaimei.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs ir veicis ilgstošu saraksti, pieprasot un saņemot informāciju un paskaidrojumus no Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – VARAM), Veselības ministrijas, Satiksmes ministrijas, Veselības inspekcijas, Valsts vides dienesta (turpmāk – VVD), Valsts vides dienesta Lielrīgas reģionālās vides pārvaldes (turpmāk – VVD LRVP), Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta Vides pārvaldes (turpmāk – RD MVD Vides pārvalde) Rīgas domes Satiksmes departamenta (turpmāk – RD Satiksmes departaments), Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk – VUGD), valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” (turpmāk – LVĢMC), valsts akciju sabiedrības „Latvijas Dzelzceļš” (turpmāk – VAS Latvijas Dzelzceļš), Rīgas brīvostas pārvaldes (turpmāk arī – Ostas pārvalde).

Izvērtējot pārbaudes lietas tiesiskos un faktiskos apstākļus, kas balstās uz saņemto informāciju un to apstiprinošajiem dokumentus, tiesībsargs sniedz šādu atzinumu, norādot turpmāko.

Normatīvais regulējums

[1] Latvijas Republikas Satversmes 115.pantā definēts, ka valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.

Saskaņā ar Vides aizsardzības likumu vides valsts kontroli īsteno VVD.

Saskaņā ar Ministru kabineta 23.11.2004. noteikumu Nr. 962 „Valsts vides dienesta nolikums” 4.1.punktu VVD viena no funkcijām ir kontrolēt normatīvajos aktos noteikto piesārņojošo vielu emisiju vidē prasību ievērošanu, kā arī 5.1.punktā noteikts, ka VVD ir tiesīgs jebkurā objektā pārbaudīt vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas normatīvo aktu ievērošanu.

Likuma „Par piesārņojumu” 4.panta pirmajā daļā noteikts, ka operators, veicot piesārņojošu darbību, ievēro tās specifiku un ievēro šādas prasības:

- 1) veic pasākumus, lai novērstu piesārņojuma rašanos vai samazinātu tā emisiju;
- 2) nodrošina vides kvalitātes normatīvu ievērošanu;
- 3) veic piesārņojošas darbības monitoringu;
- 4) sniedz vides aizsardzības un citām valsts institūcijām, pašvaldībām un sabiedrībai šajā likumā un citos normatīvajos aktos paredzēto informāciju;
- 5) ievēro prasības attiecībā uz piesārņojošas darbības vietu;
- 6) apkopo un sniedz darbiniekiem, kuri veic piesārņojošu darbību, nepieciešamo informāciju par tās iespējamo ietekmi uz cilvēku veselību un vidi;
- 7) ievēro šā likuma 11.pantā minētos nosacījumus;
- 8) saņem atļauju A vai B kategorijas piesārņojošas darbības veikšanai vai paziņo par C kategorijas piesārņojošas darbības veikšanu un šajā likumā noteiktajos gadījumos saņem atļauju siltumnīcefekta gāzu emisijai;
- 9) pēc iekārtas darbības pilnīgas pārtraukšanas veic pasākumus, kas nepieciešami piesārņojuma riska novēršanai un iekārtas atrašanās vietas sakārtošanai atbilstošā stāvoklī;
- 10) racionāli izmanto enerģiju.

Likuma „Par piesārņojumu” 7.pantā noteikts, ka operators nodrošina piesārņojošas darbības monitoringu, īpaši tādiem procesiem, kuri ir tieši saistīti ar vides piesārņošanu vai tās risku. Lai noteiktu vides stāvokļa izmaiņu tendences, operators nodrošina vides monitoringu teritorijā, kuru var ietekmēt piesārņojošā darbība.

Likuma „Par piesārņojumu” 45.pantā noteikta operatora atbildība un pienākums veikt monitoringu, regulāri kontrolēt emisiju apjomu un normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā informēt reģionālo vides pārvaldi. Turklāt minētajā pantā ir noteikts, ka monitoringa dati ir pieejami atļaujas izsniedzējam, kontroles institūcijām, attiecīgajai pašvaldībai un sabiedrībai.

Saskaņā ar Likuma par ostām 7.pantu Ostas pārvaldei kā publisko tiesību subjektam citu funkciju starpā ir pienākums savas kompetences ietvaros kontrolēt ostas noteikumu ievērošanu un ostas komercsabiedrību darbības atbilstību likumiem, Ministru kabineta normatīvajiem aktiem un attiecīgās ostas pārvaldes nolikumam, kā arī kontrolēt ostas teritorijas aizsardzību pret piesārņojumu un nodrošināt ostas teritorijā radušos piesārņojuma seku likvidēšanu.

Rīgas domes 07.03.2006. saistošo noteikumu Nr.42 „Rīgas brīvostas noteikumi” 126.punktā noteikts, ka juridiskām personām, kas atrodas ostā, cita starpā jāievēro Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteiktās vides aizsardzības prasības. Savukārt minēto noteikumu 197.punktā noteikts, ka par šo noteikumu neievērošanu personas ir saucamas pie administratīvās, civiltiesiskās vai kriminālatbildības. Personu saukšana pie

administratīvās, civiltiesiskās vai kriminālatbildības neatbrīvo no nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma civiltiesiskā kārtībā.

Saskaņā ar Rīgas brīvostas likuma 13.panta pirmo daļu līgumu par licencētu komercdarbību Brīvostā var izbeigt pirms termiņa ar Ostas valdes lēmumu, ja tiek konstatēts, ka licencēta kapitālsabiedrība pārkāpj likumus, citus normatīvos aktus vai noslēgto līgumu.

Ministra kabineta 03.11.2009. noteikumi Nr. 1290 „Noteikumi par gaisa kvalitāti” (turpmāk – MK noteikumi Nr.1290) nosaka, ka gaisa kvalitātes robežlielums ir zinātniski pamatots piesārņojuma līmenis, kas noteikts, lai novērstu, nepieļautu vai mazinātu piesārņojuma kaitīgo iedarbību uz cilvēka veselību vai uz vidi, un kas jānodrošina noteiktā termiņā, un ko pēc tam nedrīkst pārsniegt. MK noteikumi Nr.1290 paredz, ka benzola gada robežlieluma skaitliskā vērtība cilvēka veselības aizsardzībai (R_g) ir $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ un tā noteikšanas periods ir kalendārais gads. MK noteikumu Nr.1290 24.punktā noteikts, ka gadījumos, kad gaisa piesārņojuma līmenis benzolam pārsniedz $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ kalendārajā gadā, vai LVĢMC veiktajā gaisa kvalitātes novērtējumā konstatēts, ka pēdējo triju gadu perioda vidējā piesārņojuma līmeņa vērtība (konkrētajā gadījumā – benzolam) pārsniedz šo noteikto augšējā piesārņojuma novērtēšanas sliekšņa gada vidējo lielumu, kas benzolam ir noteikts 70% apmērā no gada robežlieluma vērtības ($3,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$) un piesārņojuma līmenim ir tendence palielināties, vietējā pašvaldība sadarbībā ar Vides ministriju atbilstoši likumam „Par piesārņojumu” izstrādā un īsteno ilgtermiņa rīcības programmu gaisa piesārņojuma samazināšanai (turpmāk – rīcības programma). Atbilstoši minētajiem noteikumiem, rīcības programma gaisa piesārņojuma samazināšanai ir programma, kurā paredzēti pasākumi, lai sasniegtu robežlielumu vai mērķlielumu.

Saskaņā ar MK noteikumu Nr.1290 30.punktu vietējā pašvaldība ne vēlāk kā divus gadus pēc tam, kad ir pārsniegts kāds no šo noteikumu 3.punktā noteiktajiem gaisa kvalitātes normatīviem (kā tika minēts iepriekš, konkrētajā gadījumā benzolam - $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ kalendārajā gadā), ņemot vērā pielaides robežu, vai ne vēlāk kā divus gadus pēc tam, kad pēdējo triju gadu perioda vidējā piesārņojuma līmeņa vērtība pārsniedz šo noteikumu 14.pielikumā noteikto augšējā piesārņojuma novērtēšanas sliekšņa gada vidējo lielumu (kā tika minēts iepriekš, konkrētajā gadījumā benzolam - 70% apmērā no gada robežlieluma vērtības ($3,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$)), sadarbībā ar VARAM izstrādā un apstiprina rīcības programmu visā teritorijā vai tās daļā.

Ministru kabineta 17.02.2009. noteikumi Nr. 158 „Noteikumi par prasībām attiecībā uz vides monitoringu un tā veikšanas kārtību, piesārņojošo vielu reģistra izveidi un informācijas pieejamību sabiedrībai” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 158) nosaka prasības attiecībā uz vides monitoringu un tā veikšanas kārtību, kārtību, kādā operators kontrolē emisiju apjomu un veic monitoringu, kā arī sniedz informāciju par monitoringa rezultātiem un kārtību, kādā LVĢMC izveido piesārņojošo vielu reģistru un nodrošina informācijas pieejamību sabiedrībai par vidi piesārņojošām vielām un operatoru veiktā monitoringa rezultātiem.

Ministru kabineta 27.07.2004. noteikumi Nr.626 „Noteikumi par piesārņojošas darbības izraisīto smaku noteikšanas metodēm, kā arī kārtību, kādā ierobežo šo smaku izplatīšanos” (turpmāk – MK noteikumi Nr.626) nosaka smaku novēršanas un ierobežošanas pasākumus, tostarp arī smaku mērķlielumus rūpnieciskajām darbībām. Atbilstoši MK noteikumu Nr. 626 8.punkta prasībām, smakas mērķlielumu - $5 \text{ou}_E/\text{m}^3$ -, kas noteikta rūpnieciskām darbībām, nedrīkst pārsniegt vairāk par septiņām diennaktīm gadā, kas sastāda 168 stundas gadā.

Saskaņā ar MK noteikumu 626 9.punktu Reģionālā vides pārvalde novērtē smaku traucējumus. Ja smaku traucējumu novērtēšanas rezultāti liecina, ka ir pārsniegts smakas mērķlielums, pārvalde sagatavo lēmumu par pasākumiem smaku traucējumu samazināšanai.

Savukārt smaku koncentrācijas mērījumus atbilstoši standartam LVS EN ISO/IEC 17025:2001 L veic akreditētas laboratorijas, par kuru akreditāciju ir publicēti paziņojumi laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Latvijā par samaksu to veic LVĢMC un no 2013.gada arī sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Vides audits”.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 58.pantā par vides piesārņošanu paredzēts piemērot administratīvo sodu juridiskām personām no LVL 250 līdz LVL 2000.

LAPK 59.panta pirmajā daļā noteikts, ka par piesārņojošo vielu emisiju gaisā, ūdeņos vai ūdens objektos, pārsniedzot atļaujā noteiktos emisijas limitus, uzliek naudas sodu juridiskajām personām — no LVL 100 līdz LVL 1000. Savukārt minētā panta otrajā daļā nostiprināts, ka par tādiem pašiem pārkāpumiem, ja tie izdarīti atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, juridiskajām personām uzliek naudas sodu no LVL 500 līdz LVL 5000.

LAPK 88.⁶ panta ceturtajā daļā noteikts, ka par piesārņojošas darbības B kategorijas atļaujas nosacījumu neievērošanu uzliek naudas sodu juridiskajām personām no LVL 200 līdz LVL 1000.

Pārbaudes lietas izskatīšanas laikā Ministru kabinets 02.04.2013. pieņēmis noteikumus Nr.182 „Noteikumi par stacionāru piesārņojuma avotu emisijas limita projektu izstrādi”, kas aizstāja 22.04.2003. Ministru kabineta noteikumus Nr.200 „Par stacionāro piesārņojuma avotu emisijas limita projektu izstrādi”, lai nodrošinātu kvalitatīvākus un vienkāršāk kontrolējamus gaisu piesārņojošo vielu emisiju izkliežu aprēķinus un emisiju limita projektus stacionārajiem gaisu piesārņojuma avotiem un paplašinātu VVD iespējas efektīvi kontrolēt operatora aprēķinātās gaisu piesārņojošo vielu izklijas.

Faktiskie apstākļi

[2] Gaisa kvalitātes mērījumus pārbaudes lietā norādītajā Rīgas brīvostas apkārtnē veic OPSIS tipa DOAS gaisa monitoringa stacija Tvaika ielā 44, ko 1999.gadā ir uzstādījusi Rīgas pašvaldība.

[2.1] Lai gan RD MVD 16.04.2013. atbildē Nr. DMV-13-1234-nd tiesībsargam ir paskaidrojusi, ka „vienas monitoringa stacijas mērījumi nevar raksturot gaisa piesārņojumu visā Sarkandaugavā (..), Tvaika ielā 44 uzstādītās monitoringa stacijas dati raksturo gaisa kvalitāti tikai stacijas apkārtnē”, tiesībsargs norāda, ka, atbilstoši MK noteikumu Nr.1290 11.pielikuma 2.2.punktam, šādās paraugu ņemšanas vietās parasti iegūst rezultātus, kas ir raksturīgi vairāku kvadrātkilometru lielai teritorijai.

VVD 17.08.2012. vēstulē Nr. 2-09/1039 paskaidro, ka „gaisa monitoringa stacija Tvaika ielā 44, Rīgā rāda kopējo gaisa piesārņojuma līmeni, kuru rada visi tuvumā esošie uzņēmumi, kā arī transporta kustība, tāpēc patiešām tikai no mērījumiem nevar viennozīmīgi noteikt atbildīgo personu”. Tāpat VVD 20.09.2012. vēstulē Nr.2-09/1795 Iesniedzējam informē, ka gaisa piesārņojumā, ko mēra monitoringa stacija Tvaika ielā 44, tikai kā atsevišķa daļa, kuru iekārta objektīvi un noteikti uzrādīt nevar, integrēti izmeši no terminālu objektiem. Minētais apgrūtina veikt iespējamo videi nodarīto kaitējumu aprēķinu, jo nav zināms kādas un kādos apjomos ir emitētas virs limita pieļaujamās emisijas un kas konkrēti to ir izdarījis.

Bez tam RD MVD Vides pārvalde 26.02.2013. atbildē Nr.DMV-13-3754-ap vienam no Iesniedzējiem ir norādījusi, ka konkrētu piesārņotāju identificēšanai bez monitoringa rezultātiem nepieciešama arī meteoroloģiskā informācija un precīza informācija par stacijas tuvumā strādājošo operatoru darbībām konkrētos laika intervālos.

Apstākli, ka nav iespējams konkrēti noteikt piesārņojuma avotu, tiesībsargs identificē kā vienu no problēmsituācijas iemesliem.

[2.2] LVĢMC ir sniedzis precīzu informāciju par gaisa kvalitātes mērījumu rādījumiem gaisa kvalitātes novērojumu stacijā Rīgā, Tvaika ielā 44.

LVĢMC ir norādījis, ka benzola maksimālās stundas koncentrācijas tika reģistrētas 2012.gada 26.maijā plkst. 02⁰⁰ (313.9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), 12.jūnijā plkst. 21⁰⁰ (235.6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) un 4.septembrī 05⁰⁰ (81.3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), kā arī 2013.gada 16.martā plkst.07⁰⁰ (170.0 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Benzola paaugstinātas stundas koncentrācijas 2012.gada maijā un jūnijā reģistrētas pie ziemeļrietumu (ZR) virziena vējiem, 2012.gada septembrī pie dienvidrietumu (DR) virziena vējiem, bet 2013.gada martā pie ziemeļu (Z) virziena vējiem. Maksimālās benzola reģistrētas vērtības ir novērotas pie ziemeļu virziena vējiem, kuras pūš no Rīgas brīvostas puses.

Kā izriet no operatoriem izsniegto B kategorijas piesārņojošo darbību atļaujās sniegtās informācijas, lielākā benzola koncentrācija gaisā ir bezvēja laikā.

LVĢMC ir atzinis, ka benzola gada vidējais robežlielums novērojumu stacijā „Tvaika iela” 2011.gadā (7,1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) un 2012.gadā (7,6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) pārsniedza gada robežlielumu cilvēka veselības aizsardzībai – 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ un līdz ar to benzola kvalitāte gaisā neatbilst noteiktajiem MK noteikumu Nr.1290 7.pielikuma normatīviem.

2013.gada vidējais benzola koncentrācijas robežlielums cilvēka veselības aizsardzībai 11 mēnešu (no janvāra līdz novembrim) periodā netiek pārsniegts (3,3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

RD MVD Vides pārvaldes Gaisa un ūdens aizsardzības nodaļas rezultātu analīzē par mērījumu periodu – 2013.gada janvāris – oktobris ir norādīts, ka benzola lielākā 1 stundas koncentrācija 2013.gada janvāra – septembra mēnešos mainījies robežās no 18,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ līdz 223,9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, maksimālo vērtību sasniedzot 4.augustā plkst.02:00. Tomēr benzola vidējās mēnešu koncentrācijas janvārī – oktobrī mainījušās robežās no 2,2 līdz 4,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, maksimālo vērtību sasniedzot maijā un augustā. Gada 10 mēnešu vidējā koncentrācija benzolam Tvaika ielā ir 3,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, kas šobrīd nepārsniedz benzola gada robežlielumu 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, kā arī augšējā piesārņojuma novērtēšanas sliekšņa gada vidējo lielumu 3,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Tomēr arī attiecīgajā 2013.gada periodā pārbaudes lietā ir saņemtas Iesniedzēju sūdzības par gaisa piesārņojumu un smaku traucējumu.

LVĢMC informē, tā kā benzolam ir noteikts tikai gada robežlielums, stundas koncentrācijas dati nav salīdzināmi ar gada normatīvu, kā arī stundu koncentrācijas pārsniegšanas gadījumi nenozīmē tūlītēju normatīva pārsniegšanu.

[3] Veselības ministrija 29.05.2013. atbildē Nr.01-15/2131 informē, ka benzols ir kancerogēna viela, kuras ietekme uz asins šūnām ir pierādīta ilgtermiņa benzola ieelpošanas gadījumos, kas palielina leukēmiju un limfātiskās sistēmas audzēju risku, norādot, ka, lai arī vidējās gada benzola koncentrācijas gaisā, kas Rīgas brīvostai pieguļošajās teritorijās Sarkandaugavā un Vecmīlgrāvī reģistrētas 2011. un 2012.gadā, visticamāk neradīs pierādāmu būtisku (pierādāmu) ietekmi uz iedzīvotāju veselību, toties negatīvu iespaidu uz iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veselību var atstāt smaku piesārņojums, kas ir traucējošs un ar nenoteiktiem starplaikiem atkārtojās minētajās teritorijās.

Veselības ministrija 08.03.2013. vēstulē Nr. 01-20fiz.14/1034 Iesniedzējiem informē, ka, ņemot vērā, ka Pasaules veselības organizācija jau ir pierādījusi gaisu piesārņojošo vielu ietekmi uz veselību¹, uzskata, ka Rīgas brīvostas teritorijā esošo uzņēmumu darbības rezultātā radītais gaisa piesārņojums atkarībā no piesārņojošo vielu koncentrācijas un piesārņojuma ietekmes ilguma var radīt risku Sarkandaugavas, Jaunmīlgrāvja un Vecmīlgrāvja attiecīgo mikrorajonu iedzīvotājiem. Tādēļ Veselības inspekcija ir 2012.gadā sniegusi rekomendācijas VARAM, tās pārraudzībā esošām institūcijām un Rīgas domei par veicamajiem pasākumiem gaisa piesārņojuma mazināšanai Rīgas brīvostas ietekmes zonā, kā arī Veselības inspekcija ir piedalījies operatora sagatavotā pasākumu plāna gaisa piesārņojuma mazināšanai izvērtēšanā.

[3.1] Veselības inspekcija 26.09.2012. vēstulē Nr.3.7-15/19197/ VARAM ir informējusi par regulāro smaku piesārņojuma ietekmi uz veselību, t.sk. psihosomatiskā ceļā.

Iedzīvotāju sūdzības par sliktu pašsajūtu Sarkandaugavā un Vecmīlgrāvī ir jāsaista ar vispārēju naftas produktu smaku emisiju, ko rada gaistošo organisko piesārņotāju (turpmāk – GOS) un citu viegli gaistošu ķīmisko savienojumu smakas kopumā. Smakas klātbūtne gaisā vispirms rada vispārējās komforta sajūtas traucējumu, kā arī vienmēr liek aizdomāties par kaitējumu veselībai. Atkarībā no smakas intensitātes tā var radīt acu, deguna un rīkles gļotādas kairinājumu, izraisīt nelabuma sajūtu, sliktu dūšu, galvas sāpes, vispārēju nogurumu. Pētījumi liecina, ka GOS iedarbība var paasināt bronhiālās astmas lēkmes – pieaug lēkmju biežums, kā arī iespējami hronisku elpošanas ceļu slimību paasinājumi. Astmatiskas personas un it īpaši astmatiski bērni ir ļoti jutīgi pret gaisa kvalitātes pasliktināšanos, jo pastāv cieša sakarība starp gaisa piesārņojumu un slimības gaitas pasliktināšanos. Tomēr astmas attīstības pamatā ir daudzi cēloņi un sakarība starp gaisa piesārņojumu un astmas izcelsmi ir samērā vāji pierādīta.

[4] Rīgas pilsētas gaisa kvalitātes uzlabošanas rīcības programma 2011.-2015. par iespējām samazināt piesārņojumu (daļiņas un slāpekļa oksīdus) un uzlabot gaisa kvalitāti Rīgā, kas apstiprināta ar Rīgas domes 07.06.2011. lēmumu Nr.3285 (turpmāk – rīcības programma), uz pārbaudes lietas ierosināšanas brīdi neparedzēja nekādus pasākumus benzola piesārņojuma samazināšanai.

Par izveidojušos problēmsituāciju RD MVD Vides pārvalde paskaidro, ka vienmēr, izskatot operatoru sagatavotos iesniegumus atļauju saņemšanai vai grozījumu veikšanai izsniegtajās atļaujās, pamatojoties uz likuma „Par piesārņojumu” 4., 7. un 45.pantu, ir ierosinājusi VVD LRVP naftas produktu uzglabāšanas un pārkraušanas termināļiem atļaujas nosacījumos iekļaut prasību operatoram nodrošināt to piesārņojošo vielu nepārtrauktu monitoringu, kuras nonāk apkārtējā gaisā termināļu darbības rezultātā un kurām atbilstoši MK noteikumiem Nr.1290 ir noteikti robežlielumi vai mērķlielumi. VVD LRVP minētais ierosinājums nav atbalstīts.

[5] VVD LRVP 28.02.2013. vēstulē Nr.4.4-10/839 norāda, ka kontrolē piesārņojošās darbības, tomēr kompetence un iespējas nepieļauj pilnīgu situācijas atrisinājumu. Turpat arī VVD LRVP norāda, ka „ņemot vērā labas pārvaldības principu un VVD esošo finansējumu, uzskatām, ka no ekonomiskā viedokļa nav lietderīgi dublēt Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta funkcijas, kurš veic operatīvo darbību 24 stundas diennaktī”.

Tā arī 03.07.2013. vēstulē Nr.4.4-10/2903 tiesībsargam VVD LRVP norāda iepriekš minēto, paskaidrojot, ka saņemot informāciju par traucējošo smaku klātbūtni, VVD LRVP savu iespēju robežās reaģē darba laikā, kā arī brīvdienās un svētku dienās.

¹ Guidelines for Air Quality, WHO, 2000

VVD 06.07.2012. vēstulē Nr. 2-09/834 Iesniedzējam ir paskaidrojis, ka VVD nav operatīvā dienesta, kas reaģē cauru diennakti.

VUGD 01.07.2013. vēstulē Nr. 22-1.67/1373 ir norādījis, ka VVD LRVP iepriekš citētais viedoklis nav korekts, jo VVD LRVP savu funkciju – kontrolēt piesārņojošās darbības – vēlas deleģēt VUGD, kas neatbilst normatīvajos aktos noteiktajiem VUGD uzdevumiem un funkcijām. Saņemot iedzīvotāju sūdzības par spēcīgām ķīmisko vielu smakām, VUGD darbinieki izbrauc uz izsaukuma vietu, lai konstatētu, vai nav notikusi bīstamo ķīmisko vielu noplūde. VUGD aprīkojumā nav kaitīgo smaku intensitātes mērīšanas ierīces, kas dotu iespēju noteikt to kaitējumu videi un iedzīvotājiem. Atsevišķās VUGD struktūrvienībās ir pieejami ķīmisko vielu gāzu analizatori, tomēr nepietiekošo finanšu līdzekļu dēļ to skaits ir ierobežots, tāpēc VUGD rīcības algoritmos, kas paredzēti ķīmisko vielu avāriju likvidēšanai, to izmantošana nav paredzēta. Paskaidrojot, ka neviens normatīvais akts neuzliek VUGD par pienākumu veikt pieļaujamo robežlielumu kontroli, līdz ar to VUGD nav attiecīgo darbību veikšanai nepieciešamā aprīkojuma, kā arī amatpersonas nav apmācītas veikt šādus mērījumus. VUGD informē, ka Civilās aizsardzības likuma 3.pantā definēts, kas ir katastrofa, taču nav nozīmes, kā notikums tiek klasificēts, lai nodrošinātu reaģēšanu. VUGD apstiprina, ka reaģēs jebkurā notikumā, kur ir apdraudējums iedzīvotāju veselībai vai dzīvībai.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir norādījis uz būtisku problēmu, kāda var rasties gadījumos ar piesārņojošām darbībām, kas rada smaku piesārņojumu: pat ja atļaujas nosacījumi par smaku ierobežojumiem ir pareizi un pat ja iestādes vispārīgi ir gatavas izskatīt sūdzības par iespējamu nepieļaujami augstu smaku piesārņojumu, reāli nav iespējams šādus faktus konstatēt un pārkāpumus novērst tad, kad tie tiek pieļauti. Tas saistīts gan ar to, ka jānotiek sūdzības izskatīšanai (kas prasa laiku), gan pamatotu aizdomu gadījumā arī pārbaudes veikšanai, kā arī visai ilgam (un no valsts budžeta apmaksātam) procesam, kā arī pasūtīt un saņemt sertificētas laboratorijas veiktu smaku mērījumu.²

Augstākās tiesas konstatētā problēma ir aktuāla arī pārbaudes lietā izskatāmās problēmsituācijas risināšanā. Tā VVD LRVP ir norādījis, ka lai arī tā kompetencē nav vērtēt LVĢMC darbību, tomēr uzskata, ka LVĢMC laboratorijai būtu jādarbojas nepārtrauktā diennakts režīmā.

Minētajā tiesībsargs identificē vienu no problēmsituācijas iemesliem – netiek nodrošināta gaisa piesārņojuma un smaku traucējumu nepārtraukta diennakts kontrole.

Bīstamo ķīmisko vielu noplūdes ir viens no civilās aizsardzības sistēmas jautājumiem. Valsts civilās aizsardzības plāna koordinācija ir VUGD kompetencē. Savukārt gaisa piesārņojuma konstatēšana un novēršana ir VVD kompetencē.

VVD LRVP informē, ka traucējošo smaku izplatīšanās nav klasificējama kā avārija.

[6] VVD LRVP inspektori ir konstatējuši, ka viens no traucējošo smaku avotiem ir Mangaļu stacijas teritorija, kā arī dzelzceļa sliežu atzari pie Ezera ielas pārbrauktuves, uz kuriem tiek novietotas dzelzceļa vagoncisternas pirms un pēc naftas produktu noliešanas. VVD LRVP vairākkārtīgi ir informējusi VAS Latvijas Dzelzceļš par pastāvošo problēmu, kas saistīta ar traucējošo smaku izplatīšanos dzelzceļam piegulošajās teritorijās, kur tiek transportētas un uzglabātas vagoncisternas ar naftas produktiem. VAS „Latvijas Dzelzceļš” sniedzis atbildi, ka pilnībā novērst naftas produktu smakas izplatīšanos no vagoncisternām praktiski nav iespējams.

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 07.09.2012. sprieduma lietā Nr. A42508509 SKA – 495/2012 15.punkta 2.rindkopa.

Satiksmes ministrija 07.03.2013. vēstulē Nr. 01-13/1059 Iesniedzējiem informē, ka Mangaļu stacija pēc stacijas darba apjoma veida ir I klases kravas stacija, kas apkalpo Rīgas brīvostas teritorijā esošus uzņēmumus, kuri izmanto stacijas pievedceļus. Saskaņā ar Valsts dzelzceļa tehniskās inspekcijas sniegto informāciju Mangaļu stacija nodrošina, galvenokārt, dīzeļdegvielas un smago naftas produktu, kā arī mazuta pārvadājumu operāciju veikšanu. Bīstamās kravas, kuras atļauts pārvadāt pa dzelzceļu, nosaka Latvijas Republikai saistoši starptautiskie līgumi: Konvencijas par starptautiskajiem dzelzceļa pārvadājumiem (COTIF) C papildinājums „Noteikumi par bīstamo kravu starptautiskajiem dzelzceļa pārvadājumiem (RID)” un Nolīguma par starptautisko dzelzceļa kravu satiksmi (SMGS) 2.pielikums „Bīstamo kravu pārvadājumu noteikumi”.

VAS „Latvijas Dzelzceļš” 13.05.2011. vēstulē Nr.DT-7/415-2011 Rīgas domes Satiksmes departamentam ir norādījis, ka „Mangaļu stacijā ir divas lielas problēmas, kas neļauj efektīvi nodrošināt visu kravas plūsmas apstrādi. Viena no problēmām ir stacijas ceļu nepietiekošā izvērse un otra problēma ir Ezera ielas pārbrauktuve, kas šķērso piecus stacijas ceļus un līdz ar to nav iespējams laicīgi padot un novākt vagonus Rīgas Brīvostas teritorijā atrodošiem uzņēmumiem (..) Mangaļu stacijai adresētās kravās lielākā daļa no tām ir bīstamas vai ar nepatīkamu smaku. Rodas situācijas, kas apdraud cilvēku dzīvību un veselību”.

RD Satiksmes departaments 07.10.2013. vēstulē Nr. DS-13-2008-nd tiesībsargam informē, ka dzelzceļa pārbrauktuve Ezera ielā ir vitāli svarīga Sarkandaugavas iedzīvotājiem, kā to savās vēstulēs Satiksmes departamentam vairākkārtīgi ir uzsvēruši Sarkandaugavas iedzīvotāji, un līdz ar to Ezera ielas dzelzceļa pārbrauktuve netiek pilnībā slēgta 2 stundas dienā, taču pārējā laikā tiek slēgta uz laiku no 2 minūtēm līdz vairākām stundām, lai pārvietotu dzelzceļa sastāvus saskaņā ar VAS Latvijas Dzelzceļš grafikiem.

RD MVD Vides pārvaldes 26.02.2013. atbildē Nr. DMV-13-3754-ap vienam no Iesniedzējiem atzīst, ka konkrētās teritorijas iedzīvotāji ir pakļauti periodiskiem smaku traucējumiem savās dzīvesvietās naftas produktu un ķīmisko vielu transportēšanas, uzglabāšanas un pārkraušanas, kas notiek gan Rīgas brīvostas teritorijā, gan tiešā tās tuvumā, gan dzelzceļa stacijas Mangaļi teritorijā, rezultātā.

VAS Latvijas Dzelzceļš 08.10.2013. vēstulē Nr. D-7.3.2./208-2013 informē, ka kravu pārvadājumus, izmantojot stacijas Mangaļi infrastruktūru, veic kravu pārvadātāji – sabiedrība ar ierobežotu atbildību „LDz CARGO” un akciju sabiedrība „Baltijas Tranzīta Serviss” atbilstoši starptautiskajiem kravu pārvadāšanas noteikumiem. VAS Latvijas Dzelzceļš paskaidro, ka cisternu ar naftu/naftas produktiem skaits un atrašanās ilgums stacijā Mangaļi ir atkarīgs no stacijā pienākošo kravas vilcienu daudzuma un Rīgas brīvostas ostu termināļu spējas savlaicīgi pieņemt un apstrādāt naftas/naftas produktu kravas. Apzinoties savu atbildību labas vides kvalitātes uzturēšanā un nodrošināšanā, VAS Latvijas Dzelzceļš savu iespēju robežās cisternas ar naftu/naftas produktiem novieto uz sliežu ceļiem, kas atrodas vistālāk no dzīvojamajiem rajoniem, kā arī pēc iespējas ātrāk noformē kravas vilcienus nosūtīšanai uz Rīgas brīvostas ostu vai citiem galamērķiem, lai potenciālie traucējumi blakus esošajiem iedzīvotājiem būtu pēc iespējas mazāki.

Tiesībsarga ieskatā satiksmes organizācija dzelzceļa stacijā Mangaļi ir atzīstama par vienu no problēmsituācijas iemesliem.

[7] VARAM 15.04.2013. atbildē Nr.2.18-1e/3658 tiesībsargam informē, ka, risinot problēmsituāciju, ir vairākkārtīgi organizējusi sanāksmes, kurās piedalījās visas iesaistītās puses – Rīgas dome, Rīgas brīvostas pārvalde, Satiksmes ministrija, VAS Latvijas dzelzceļš”, ir ticis pieprasīts papildus finansējums VVD darbības uzlabošanai un kapacitātes stiprināšanai, ir panākusi, ka Rīgas dome ir piekritusi 2013.gada laikā pārskatīt

izstrādāto rīcības programmu, izstrādāti MK noteikumi Nr.182, aizstājot iepriekšējos MK noteikumus Nr.200, uzsākts darbs pie izpētes par jauna normatīvā regulējuma izstrādi attiecībā uz gaisu un smaku piesārņojuma ierobežošanu no ostās strādājošiem naftas produktu pārkraušanas termināliem un dzelzceļa cisternām.

VARAM norāda, ka kopīgi ar Tieslietu ministriju un Valsts kanceleju analizē spēkā esošo normatīvo regulējumu un vērtē iespēju izstrādāt kārtību, kādā vērsties pret pašvaldībām, kuras nepilda direktīvu prasības, par kuru ieviešanu tās ir atbildīgas.

Lai risinātu problēmsituāciju pārbaudes lietas izskatīšanas laikā, VARAM sadarbojas ar Rīgas domi rīcības programmas pārskatīšanas un izstrādes procesā, lai tajā tiktu iekļauti pasākumi arī Rīgas brīvostas radītā gaisa un smaku piesārņojuma samazināšanai, izstrādā normatīvo regulējumu terminālu un dzelzceļa cisternu radītā gaisa un smaku piesārņojuma samazināšanai un pārskata MK noteikumu Nr.626 tiesību normas.

VVD ir iesniedzis priekšlikumus grozījumu veikšanai 27.07.2004. MK noteikumos Nr.626, norādot nepieciešamību izstrādāt īpašāku regulējumu un īpašāku kontroles mehānismu smaku novērtēšanā, smaku noņemšanas operatīvitātei, papildus pienākumu deleģēšanā pašvaldībai smaku problēmas novēršanā un uzraudzībā, kā arī citus priekšlikumus un precizējumus. Pēc VVD rīcībā esošas informācijas iesniegumi ir izskatīšanas procesā.

Līdz ar to sekojoši pārbaudes lietas izskatīšanas laikā Valsts sekretāru sanāksmē 03.10.2013. ir izsludināts noteikumu projekts „Noteikumi par piesārņojošas darbības izraisīto smaku noteikšanas metodēm, kā arī kārtību, kādā ierobežo šo smaku izplatīšanos”³, kura anotācijā, tiesībsarga ieskatā ir pilnvērtīgi norādītas esošā attiecīgā normatīvā regulējuma – MK noteikumu Nr. 626 – nepilnības, kā arī identificētas problēmas, lai problēmsituācijā realizētu valsts pārvaldes iestādēm saistošo sadarbības principu. Minētajā anotācijā norādīts, ka, lai nebūtu jāveido atsevišķs dežūrdienests, kas darbotos visu diennakti, noteikumu projektā noteikts, kādā veidā VUGD, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests un pašvaldības policija varētu sadarboties ar VVD gadījumos, ja iedzīvotāju sūdzības, tiek saņemtas ārpus VVD darba laika. Iepriekšminētās iestādes varētu nodot VVD informāciju par to, vai pēc iedzīvotāja izsaukuma ierodoties, notikumu vietā šo iestāžu pārstāvji bija novērojuši stiprus smakas traucējumus. Detalizētāku sadarbības kārtība un informācija apmaiņas kārtība tiks atrunāta starpresoru vienošanās dokumentā.

Noteikumu projekta izstrādē ir nodrošināta sabiedrības līdzdalība.

VARAM 14.12.2013. vēstulē Nr. 2.18-1e/12225 informē, ka noteikumu projekta izstrādē ir ņemti vērā Iesniedzēja un Sarkandaugavas attīstības biedrības, kuras biedrs ir Iesniedzējs, kā pārbaudes lietai pievienotajos iesniegumos norādījis Iesniedzējs, izteiktie iebildumi un veikti attiecīgi grozījumi noteikumu projektā.

Tiesībsargs konstatē, ka Ministru kabineta noteikumu projekts līdz ar tā spēkā stāšanos daļēji atrisinās pārbaudes lietās konstatētos problēmsituācijas iemeslus.

[7.2] Tomēr minētais noteikumu projekts neregulē benzola gada robežlieluma skaitlisko vērtību cilvēka veselības aizsardzībai. Veselības ministrija atzīst, ka diemžēl normatīvajos aktos netiek noteikta pieļaujamā benzola koncentrācija apkārtējā vidē – stundai vai dienai.

Veselības ministrija uzskata, ka konkrētajā gadījumā benzola kaitīgā iedarbība uz cilvēka veselību ir pierādīta un Eiropas Savienība gaisa kvalitātes nodrošināšanai, ņemot

³ //Pieejams: <http://mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2012-12-16&dateTo=2013-12-16&text=par+pies%C4%81r%C5%86ojo%C5%A1%C4%81s+darb%C4%ABbas+izrais%C4%ABto+smaku+noteik%C5%A1anas+metod%C4%93m&org=0&area=0&type=0>

vērā Pasaules Veselības organizācijas izstrādātās gaisa kvalitātes vadlīnijas, ir noteikusi pietiekami drošu gada robežlielumu benzolam. Šī robežlieluma pārsnieguma gadījumā noteikti būtu jāievēro vides politikas pamatprincips „piesārņotājs maksā”. Aizsargājot iedzīvotāju veselību, visiem Rīgas brīvdostas teritorijā esošiem uzņēmumiem ir jāveic visi iespējamie pasākumi, lai samazinātu piesārņojošo vielu, tai skaitā smaku, izplatību gaisā.

[7.3] Veselības inspekcija norāda, lai objektīvi izvērtētu gaisa piesārņojuma ietekmi uz veselību, svarīgi būtu veikt zinātniskos pētījumus – iegūt epidemioloģisko pētījumu datus par ļaundabīgo audzēju izplatības biežumu Sarkandaugavā un Vecmīlgrāvī, izvērtējot to iespējamo saistību ar gaisa piesārņojumu minētajās teritorijās, kā arī ar laiku uzsākt cilvēka biomonitoringu, lai noskaidrotu reālo GOS līmeni cilvēka organismā, ņemot vērā arī citus būtiskus riska faktorus.

[7.4] RD MVD Vides pārvaldes 03.10.2013. vēstulē Nr. DMV-13-2934 tiesībsargam informē, ka darbs pie rīcības programmas papildināšanas un precizēšanas norit sekmīgi – regulāri rīkotas darba grupas sanāksmes, kurās izvērtēti darba grupā pārstāvēto institūciju un iestāžu – RD MVD, RD SD, Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta, Rīgas pilsētas būvvaldes, Rīgas pašvaldības aģentūras „Rīgas enerģētikas aģentūra”, Rīgas pašvaldības sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Rīgas satiksme”, Rīgas brīvdosta, VARAM, LVĢMC, VVD LRVP, akciju sabiedrība „Rīgas siltums” un nevalstiskās organizācijas „Vides aizsardzības klubs” – piedāvātie priekšlikumi un ierosinājumi gaisa kvalitātes uzlabošanai. Rīcības programmas precizēšanas un papildināšanas darba grupā iekļautā VVD LRVP pārstāvja uzdevums ir izvērtēt gaisa monitoringa stacijas darbības rajonā strādājošo operatoru izstrādātos pasākumu plānus benzola emisiju samazināšanai un smaku traucējumu novēršanai un rekomendēt efektīvākus pasākumus iekļaušanai precizētajā rīcības programmā. Par konkrētu pasākumu realizāciju laika periodā no 2014. līdz 2015.gadam būs atbildīgs konkrētais operators, kurš norādīs precīzu plānotā pasākuma realizācijas laiku un nepieciešamā finansējuma apjomu. Terminālos realizētie pasākumi gaisa piesārņojuma samazināšanai ir vērtējami pozitīvi.

2014.gada sākumā pārstrādātā rīcības programma tiks apstiprināta Rīgas domē.

[7.5] VVD LRVP 09.08.2013. lēmumā Nr. 89i par B kategorijas piesārņojošas darbības atļaujas Nr.RI09IB0006 nosacījumu maiņu nolemts izteikt minētās B kategorijas piesārņojošas darbības atļaujas Nr.RI09IB0006 C sadaļas 13.4. punktu „smakas” jaunā redakcijā, 4.punktā nosakot: „Lai operators varētu novērtēt naftas produktu operāciju ietekmi uz vidi, nepieciešami benzola un toluola mērījumi uzņēmumā, vai tā tiešā tuvumā. Līdz 01.01.2014. rast risinājumu benzola un toluola mērījumu nodrošināšanai naftas produktu pārkraušanas procesa laikā.”⁴ VVD LRVP ir informējis tiesībsargu par citu operatoru B kategorijas piesārņojošo darbību atļauju nosacījumu izvērtējumu.

VVD LRVP uzskata, ka operatoriem pārvaldē jāiesniedz tāda informācija, kurā iespējami novērtētas plānotās darbības būtiskākās iezīmes un iespējamie tehnoloģiskie risinājumi emisiju samazināšanai, jo, pārsvarā, nomodelējot ietekmi uz gaisa kvalitāti, operatoru piedāvātie modeļi nekad neuzrāda gaisa kvalitātes robežlielumu pārsniegumu. Pieņemot lēmumus un izvirzot atļaujās nosacījumus, VVD LRVP var balstīties tikai uz normatīvo aktu prasībām. Tā kā datorprogrammas, ar kurām novērtē paredzētās darbības ietekmi uz gaisa kvalitāti atbilstoši MK noteikumu Nr. 182 prasībām, pieder komersantiem vai LVĢMC, tad VVD LRVP ieskatā attiecīgajiem komersantiem būtu jāuzņemas

⁴ VVD LRVP 09.08.2013. Lēmumu Nr. 89i par B kategorijas piesārņojošas darbības atļaujas Nr.RI09IB0006 nosacījumu maiņu/Pieejams: http://www.vpvp.gov.lv/lv/piesarnojums/a-b-atlajas/?id_category=12&id_type=3&page=24

atbildība par piedāvātajiem aprēķiniem un nomodelētajiem datiem, jo ir izveidojusies situācija, kad pakalpojumu sniedzēji nenes nekādu atbildību par savu darbu.

[7.6] VVD LRVP akcentē operatora atbildību par īstenotās darbības atbilstību normatīvajiem aktiem.

VVD LRVP uzskata, ka Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētais soda apmērs par vides piesārņošanu, piesārņojošo vielu emisija gaisā, ūdeņos un ūdens objektos, pārsniedzot atļaujā noteiktos emisijas limitus šajā gadījumā lielam naftas terminālim nav liels un preventīvi neattur no pārkāpuma izdarīšanas, tādējādi soda apmērs būtu jāpalielina, ja pārkāpums izdarīts atkārtoti gada laikā, līdz LVL 10000.

[7.7] Savukārt Rīgas brīvdostas attīstības programmas 2009-2018 ietvaros ir izstrādāts rīcības plāns 2013-2015.gadam, kurā ietverti arī paredzētie pasākumi gaisa kvalitātes uzlabošanā. Jau pašlaik osta uzsākusi darbu pie piesārņojuma izplatības modelēšanas, kas balstoties uz objektīviem datiem, ļaus apzināt gaisa piesārņojuma galvenos izplatības virzienus un apdraudētās teritorijas, kā arī sniegs pamatotus ieteikumus gaisa kvalitātes monitoringa izvietojumam. Gaisa kvalitātes monitoringa dati dos objektīvu informāciju par gaisa piesārņojumu konkrētās zonās un ļaus valsts institūcijām efektīvāk kontrolēt tehnoloģisko procesu un izsniegtās piesārņojošās darbības atļaujas prasību ievērošanu uzņēmumos, kā arī veicinās uzņēmumu sadarbību ar Rīgas brīvdostas pārvaldi kompleksu risinājumu ieviešanai problēmu novēršanai vai mazināšanai.

Rīgas brīvdosta norāda, ka panākt atbilstošu gaisa kvalitāti, veicot pārkraušanas darbus ostas uzņēmumos, var panākt, palielinot tieši pašu piesārņotāja atbildību par valsts institūciju izsniegtās atļaujas nosacījumu ievērošanu un nodrošinot šo prasību izpildes kontroli.

Rīgas brīvdosta uzskata, ka piesārņotāja identifikāciju vairāku piesārņojuma avotu gadījumā, var uzlabot, izvirzot prasības uzņēmumiem, nodrošināt savā teritorijā gaisa monitoringu, kura rezultāti pieejami arī vidi kontrolējošām valsts institūcijām. Kvalitatīvs gaisa monitorings nepieciešams, lai uzņēmums pats var sekot piesārņojuma līmeņa izmaiņām un attiecīgi reaģēt.

Satiksmes ministrija 08.10.2013. vēstulē Nr. 11-1/3952 tiesībsargam, atsaucoties uz Rīgas brīvdostas pārvaldes sniegto informāciju norāda, ka Mangaļu stacija un Ezeru ielas pārbrauktuve atrodas ārpus ostas teritorijas un brīvdostai nav iespēju ietekmēt dzelzceļa infrastruktūru, taču brīvdosta savas kompetences ietvaros, sadarbojoties ar ostā strādājošiem uzņēmumiem, veic pasākumus, kuri samazinās gaisa piesārņojumu tieši no ostā strādājošiem uzņēmumiem.

[7.8] VAS Latvijas Dzelzceļš norāda, lai pēc iespējas mazinātu negatīvo ietekmi uz vidi Sarkandaugavā Rīgas brīvdostas apkārtnē, ir nepieciešams komplekss pasākumu kopums, iesaistoties arī Rīgas domei un Rīgas brīvdostas pārvaldei, - Ezera ielas pārbrauktuves slēgšana un autotransporta satiksmes pārvada pār dzelzceļu izbūve, Rīgas brīvdostas ostas termināļu darbības un kapacitātes uzlabošana un stacijas Mangaļi rekonstrukcija. VAS Latvijas dzelzceļš izskata iespēju nākamajā Eiropas Savienības finanšu plānošanas periodā stacijas Mangaļi rekonstrukciju iekļaut kā vienu no Rīgas dzelzceļa mezgla attīstības projektiem. Tomēr VAS Latvijas Dzelzceļš vērs uzmanību, ka šāda veida projektu sagatavošana un īstenošana ir ne tikai finanšu, bet arī laukietilpīga un var aizņemt vairākus gadus.

Secinājumi un rekomendācijas

Izskatot pārbaudes lietu, tiesībsargs konstatē, ka pārbaudes lietas problēmsituācija saistīta ar vides aizsardzības interešu un ostas ekonomiskās izaugsmes interešu sadursmi. Vēsturiski konkrētās dzīvojamās teritorijas veidojušās rūpnieciskās zonas tiešā tuvumā.

Satversmes tiesa jau ir norādījusi, ka vidi likumdevējs definē kā dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopumu. Likumdevējs uz vidi raugās no “antropocentriska” viedokļa, proti, kā uz cilvēka vidi, tādu vidi, kas nepieciešama cilvēka izdzīvošanai un vajadzību apmierināšanai.⁵ Satversmes 115. pantā noteiktās pamattiesības nav iztulkojamas kā personas pamattiesības dzīvot absolūti neskartā vidē vai valsts pienākums personai šādu vidi nodrošināt. Darbības, kas vērstas uz dabiskās vai esošās vides pārveidošanu, pašas par sevi nav uzskatāmas par Satversmes 115. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu. Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka gan atsevišķu privātpersonu, gan visas sabiedrības ekonomiskās intereses bieži vien prasa pārveidot apkārtējo vidi, tostarp kultūrvidi un dabu. Satversmes 115. pants *a priori* neparedz pastāvošās vides nemainību un neliedz īstenot ar ekonomiskajām interesēm saistītus projektus. Satversmes 115. pants, tieši pretēji, prasa līdzsvarotu un atbildīgu apkārtējās vides uzlabošanu, kas ietver arī cilvēku dzīvei piemērotu apstākļu un sabiedrības labklājības nodrošināšanu.⁶

Satversmes 115. pantā lietotais jēdziens “ikviens” aptver ne vien tagadējās paaudzes, bet arī nākamo paaudžu intereses dzīvot labvēlīgā vidē. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka no Satversmes 115. panta izriet prasība visos ar vidi saistītajos jautājumos ņemt vērā ne vien tagadējās paaudzes, bet arī nākamo paaudžu tiesības dzīvot labvēlīgā vidē.⁷ Pašreizējās paaudzes un nākamo paaudžu iespējas dzīvot labvēlīgā vidē ir daudzējādā ziņā atkarīgas no valstu gatavības īstenot ilgtspējīgu attīstību, aizsargājot Zemes klimata sistēmu, paredzot un novēršot vai neitralizējot klimata pārmaiņu cēloņus un mazinot to kaitīgo ietekmi. Satversmes 115. pantā paredzētās tiesības, interpretējot tās kopsakarā ar Latvijas starptautiskajām saistībām, uzliek valstij pienākumu sekmēt procesus, kas saistīti ar globālo klimata pārmaiņu novēršanu. Ratificējot ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām un šīs konvencijas Kioto protokolu, Latvija ir iesaistījies pasaules valstu kopīgajos centienos panākt siltumnīcefekta gāzu koncentrācijas stabilizāciju atmosfērā tādā līmenī, kas novērstu bīstamu antropogēnu iekļaušanos klimata sistēmā.

Satversmes tiesa norāda, ka Satversmes 115. pantā pamattiesību līmenī ir nostiprināti valsts pienākumi vides jomā. Proti, valstij ir pienākums aizsargāt cilvēka tiesības dzīvot labvēlīgā vidē: 1) sniegtot informāciju par vides stāvokli; 2) rūpēties par vides saglabāšanu; 3) rūpēties par vides uzlabošanu. Lai arī Latvijas tiesību zinātnē sākotnēji tika izteikts viedoklis, ka Satversmes 115. pantā noteiktās pamattiesības ir “avangardiskas tiesības” (sk.: Levits E. Piezīmes par Satversmes 8. nodaļu – Cilvēka pamattiesības. Cilvēktiesību žurnāls, 1999, Nr.9–12, 37. lpp.), tomēr līdzīgas tiesības konstitucionālā līmenī ir nostiprinātas arī citās valstīs, piemēram, Beļģijā. Beļģijas Konstitūcijas 23. panta trešās daļas 4. punkts paredz tiesības dzīvot veselīgā vidē. Beļģijas Konstitucionālā tiesa secinājusi, ka šī norma galvenokārt paredz likumdevēja pienākumu noteikt šo tiesību realizācijas ietvarus, kā arī nepasliktināt jau sasniegto tiesisko stāvokli šajā jomā, ja tam nav pietiekama pamatojuma (sk. Beļģijas Konstitucionālās tiesas 2003. gada 26. novembra sprieduma Nr. 151/2003 lietā Nr. 2502 B.16.3.punktu un 2006. gada 14. septembra

⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-03-03 17.1. punkts.

⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 7. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 13. punkts.

⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-03-03 17.1. punkts.

sprieduma Nr. 137/2006 lietā Nr. 3764 B.7.1. punktu). Satversmes 115. pantā paredzētās pamattiesības interpretējamās, ņemot vērā pastāvošās realitātes.⁸

Tiesībsargs akcentē Satversmes tiesas norādīto, ka, konstatējot būtiskus sabiedrības interešu aizskārumus, valsts institūcijām ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums rīkoties⁹.

Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajai daļai, labas pārvaldības principa realizēšanas mērķis ir, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses.

Ir atzīstams, ka pārbaudes lietas izskatīšanas gaitā atbildīgās institūcijas ir rīkojušās sabiedrības interesēs, reaģējot uz iedzīvotāju sūdzībām par gaisa piesārņojumu un smaku traucējumiem, ko apliecina arī VVD LRVP iesniegtie vairāk kā desmit lēmumi un brīdinājumi administratīvo pārkāpumu lietās par problēmsituāciju.

Vides aizsardzības tiesību pamatprincips „piesārņotājs maksā” — persona sedz izdevumus, kas saistīti ar tās darbības dēļ radīta piesārņojuma novērtēšanu, novēršanu, ierobežošanu un seku likvidēšanu, nozīmē atbildību videi nodarītā kaitējuma gadījumā.

Princips „piesārņotājs maksā” un „piesārņojuma novēršana tur, kur tas rodas” piemērojams tādējādi, ka ikviens, kurš nodara kaitējumu vai risku videi, nes atbildību par to, lai izvairītos, samazinātu un apkarotu šos kaitējumus, briesmas un riskus. Piesārņojumu izraisījušām personām jāatlīdzina izmaksas, kas nepieciešamas, lai dabu atgrieztu tādā stāvoklī, kādā tā atradās pirms piesārņojuma. Tāpat, ir daudzkārt efektīvāk nevis meklēt risinājumu pēc tam, kad problēma jau ir radusies, bet gan izstrādāt tādu politiku, kas uzrunā piesārņojuma iespējamās iemeslus.¹⁰

Līdz ar to, lai arī ir atzīstams, ka atbildīgās iestādes ir ievērojušas Ministru kabineta 03.11.2009. noteikumu Nr. 1290 „Noteikumi par gaisa kvalitāti” prasības, tomēr tiesībsarga ieskatā nav savlaicīgi piemērotas normatīvo aktu prasības, kas uzliek pienākumu operatoriem veikt savas piesārņojošās darbības rezultātā radītā gaisa kvalitātes monitoringu.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesības dzīvot labvēlīgā vidē cita starpā ietver indivīda (personas) kā sabiedrības locekļa tiesības uz to, lai ikviena publiskā persona lēmumu, kas ir saistīts ar vides izmantošanu, pieņemtu un īstenotu efektīvas vides aizsardzības (pārvaldības) sistēmas ietvaros.¹¹

Ilgspējīga attīstība ir sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu, neapdraudot nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanas iespējas, kā arī nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.¹²

Līdz ar to, atzinīgi novērtējot Iesniedzēju un nevalstisko organizāciju līdzdalību konkrētās teritorijas attīstības plānošanā, tiesībsargs aicina Iesniedzējus un Sarkandaugavas attīstības biedrību arī turpmāk aktīvi paust savu nostāju un viedokļus tai interesējošos jautājumos.

Labas pārvaldības principā kā tiesību vispārējo principu kopumā ietverti tiesību vispārējie principi ar vienotu mērķi realizēt personu tiesību vai tiesisko interešu

⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011.gada 24.februāra sprieduma lietā Nr. 2010-48-03 secinājumu daļas 6.1.1., 6.1.2. punkts.

⁹ Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 secinājumu daļas 2. punkts un 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 13. punkts.

¹⁰ ES vadlīnijas vides jautājumiem un politikai// Pieejams: <http://www.ueapme.com/business-support%20II/Training%20Tools/Confartigianato/Environment/LV-Environmental%20policy.pdf>

¹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 9.2. punkts.

¹² Latvijas Republikas Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2010-48-03, secinājumu daļas 6.1.punkts.

aizsardzību publiskās varas un ikvienas privātpersonas publiski tiesiskajās attiecībās. Valstij un pašvaldībai ir obligāts pienākums raudzīties, lai personu tiesības un pienākumi tiktu ievēroti.

Tiesībsargs akcentē, ka valsts pārvalde kalpo iedzīvotājiem.

Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 11.panta otrajai daļai, ja netiek ievērots labas pārvaldības princips, privātpersona, kuras tiesības un tiesiskās intereses ir skartas, ir tiesīga prasīt to ievērošanu administratīvā procesa kārtībā.

Eiropas vietējo pašvaldību hartas 3.panta pirmajā daļā ir nostiprināts, ka vietējā pašvaldība nozīmē vietējās varas tiesības un spēju likumā noteiktajās robežās regulēt un vadīt nozīmīgu valsts lietu daļu uz savu atbildību un vietējo iedzīvotāju interesēs. Tiesībsargs akcentē, ka vietējā pašvaldība ir vietējā pārvalde, kurai ir vislabāk jāpārzina savu vietējo iedzīvotāju nostāja un intereses un jādarbojas, lai nodrošinātu to ievērošanu un realizāciju citās valsts institūcijās. Līdz ar to, atbilstoši labas pārvaldības principam, Rīgas domes pienākums ir efektīvi līdzdarboties problēmsituācijas risināšanā.

Turklāt ir norādāms, ka Rīgas dome ir uzņēmusies Olborgas saistības¹³, līdz ar to apņēmoties uzlabot gaisa kvalitāti.

Nemot vērā iepriekš minēto un izvērtējot pārbaudes lietas materiālus, secināms, ka, valsts pārvaldes iestāžu sadarbības rezultātā tiks novērsti tādi problēmsituācijas iemesli kā nepilnīgais normatīvais regulējums attiecībā uz smaku traucējumu kontroli un novēršanu, satiksmes organizācija, kas saistīta ar dzelzceļa stacijas Mangaļi darba apjomu un Ezera ielas, Rīgā dzelzceļa pārbrauktuvi, tomēr ir nepieciešama efektīvāka VVD LRVP un Rīgas brīvostas pārvaldes darbība, veicot attiecīgi vides aizsardzības normatīvo aktu ievērošanas kontroli un Rīgas brīvostas teritorijā strādājošo uzņēmumu vides aizsardzības prasību noteikšanā, to starp gaisa piesārņojuma monitoringa staciju optimālā uzstādīšanā, ievērojot arī operatoru solidāru atbildību kopējā gaisa piesārņojuma līmenī.

Tiesībsargs rekomendē:

1. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai:

- 1) turpināt Ministru kabineta noteikumu projekta, kas aizstātu Ministru kabineta 2004.gada 27.jūlija noteikumus Nr.626 „Noteikumi par piesārņojošas darbības izraisīto smaku noteikšanas metodēm, kā arī kārtību, kādā ierobežo šo smaku izplatīšanos”, virzību apstiprināšanai, lai efektīvāk novērstu iespējamo smaku ietekmi uz apkārtējiem iedzīvotājiem, kā arī ātrāk varētu konstatēt pārsniegumus un reaģēt uz tiem;**
- 2) pārskatīt un izvērtēt Ministru kabineta 03.11.2009. noteikumu Nr. 1290 „Noteikumi par gaisa kvalitāti” prasības, nosakot stundas vai dienas pieļaujamo benzola koncentrāciju apkārtējā vidē, saglabājot benzola gada robežlieluma noteikšanai kalendārā gada periodu;**

2. Tieslietu ministrijai –

izdarīt grozījumus Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 58., 59. un 88.⁶ pantā, palielinot paredzētā administratīvā soda apmēru desmitkārtīgi;

¹³ Olborgas hartas desmitgadei veltītajā Eiropas ilgspejīgo pilsētu konferencē (Aalborg+10) 2004.gada jūnijā Olborgā Rīgas pilsēta apņēmas pildīt Olborgas saistības. //Pieejams: <http://mvd.riga.lv/uploads/documents/142.%20G.Olborgas%20saist%C4%ABbas.rtf>

**3. Satiksmes ministrijai un Rīgas domei –
efektīvi un kompleksi turpināt risināt dzelzceļa stacijas Mangaļi un
Ezera ielas dzelzceļa pārbrauktuves pilnveidošanu satiksmes optimālai
organizācijai iespējamā vides kaitējuma novēršanai.**

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25.panta pirmo, trešo un ceturto daļu pārbaudes lieta ir pabeigta, nosakot rekomendāciju ievērošanai pārbaudī sešus mēnešus pēc šī atzinuma sniegšanas.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons